

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА МУЗИЧНА АКАДЕМІЯ
імені А. В. НЕЖДАНОВОЇ

ДОЛИНСЬКА Лариса Леонідівна

УДК 78.087.681+781.43+782.1+783.3+784.23/.5

ДИТЯЧИЙ ХОР ЯК ВИКОНАВСЬКИЙ ФЕНОМЕН В ЖАНРОВІЙ
СИСТЕМІ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Спеціальність 17.00.03 – Музичне мистецтво

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата мистецтвознавства

Одеса – 2018

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі історії музики та музичної етнографії Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової Міністерства культури України

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, доцент
ЧЕРНОІВАНЕНКО Алла Дмитрівна,
Одеська національна музична академія
імені А. В. Нежданової,
професор кафедри народних інструментів

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
ШАПОВАЛОВА Людмила Володимирівна,
Харківський національний університет мистецтв
імені І.П.Котляревського, завідувач кафедри
інтерпретології та аналізу

кандидат мистецтвознавства
ПИЖ'ЯНОВА Наталія Володимирівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини,
старший викладач кафедри музикознавства та
вокально-хорових дисциплін

Захист відбудеться 28 лютого 2018 р. о 12.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.857.01 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства в Одеській національній музичній академії імені А.В. Нежданової, за адресою: 65023, м. Одеса, вул. Новосельського, 63, Мала зала.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової, за адресою: 65023, м. Одеса, вул. Новосельського, 63.

Автореферат розіслано «27» січня 2018 р.

В.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради,
доктор мистецтвознавства, професор

І.Д. Єргієв

Підписано до друку 23.01.2018 р.
Обсяг 0.9 авт.арк. Формат 60х90/16
Тираж 110 прим. Папір друкарський. Різографія.
Надруковано з готового оригінал-макету.
Інформаційно-видавничий центр ПНПУ ім. К.Д. Ушинського
65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26
тел. (048) 732-18-84

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми роботи. Тема дитинства, дитячості, «відкриття дитинства» сьогодні постає мало не «загальним місцем» у дослідженнях найрізноманітніших наукових спеціалізацій та напрямків, зокрема, останнім часом, і музикознавства. Дитинство визначає потенціал майбутнього у всіх його сферах (аж до самої можливості його існування). З іншого боку, все глибше, ширше й «тонше» досліджуються та «підвищуються у ціні» дорослого світу уміння зберегти й, по можливості, упровадити у побутові і духовні шари життя, професійну діяльність ціннісні ознаки дитячості, як то щирість, чистоту помислів і дій, творчо-ігрові інтенції з іманентними цілісно-позитивними векторами сприйняття, сміливу нестандартну фантазійність, продуктивні властивості співпричетності (партиципації) та співпереживання (емпатії) тощо. У цьому відношенні дитяча художня творчість, особливо у такій «безпосередньо-природній» її реалізації як хоровий (колективний) спів, виступає найглибшим та найзручнішим втіленням соціально-культурної і смислової цілісності, тобто відповідає соціально-культурним ідеалам колективної емпатії та світовідчуття.

У ХХ столітті у результаті накопичення безцінного досвіду видатних хормейстерів-практиків і композиторської спадщини, формування професійної гілки дитячої хорової творчості та колективів любительського рівня, теоретичних та методико-виховних процесів «відкриття дитинства» дитяче хорове виконавство виокремлюється у самостійний вид з власною специфікою навчання, тембрових комплексів, репертуару, функціональних та символічних знаків, набуваючи до сьогодні статусу повноправної частини мистецького тезаурусу. До того ж хорова культура у цілому, як і дитяча або за участю дітей, охоплює найбільший часовий діапазон порівняно з іншими видами виконавської і композиторської творчості, виявляючи різні історико-стильові та жанрово-видові параметри музики – від середньовічних піснеспівів до постмодерних опусів; від композиторських (диригентсько-виконавських) аранжувань фольклорного матеріалу, малих пісенних форм до значних, складних у техніко-технологічному та образно-стильовому аспектах хорових концертів, мес, кантат, ораторій тощо; від фольклорних зразків і репрезентацій до взірців камерної, кантатно-ораторіальної, оперно-хорової, церковної музики; від творів масової музичної культури до взірців елітарного музичного мистецтва.

Якщо історичний, культурологічний, антропологічний, педагогічний та окремі музикознавчі аспекти «дитячого» питання (дитяча опера, інструментальні твори для дітей, дитячість музики у цілому, українська хорова творчість для дітей) підлягають досить докладному науковому аналізу, то наукове опрацювання різношарової жанрової прагматики з точки зору специфіки самобутнього феномену дитячого хору в цілому, на перетині сучасних уявлень про дитячий образ світу, історичну динаміку сприйняття дитинства і хорової творчості, представляє актуальній зріз сучасних наукових розвідок.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами.

Тематика дисертаційного дослідження узгоджена з планами роботи кафедри історії музики та музичної етнографії і відповідає змісту перспективного

тематичного плану науково-дослідної діяльності Одеської національної музичної академії ім. А.В. Нежданової на 2015–2020 роки, зокрема темі № 2 – «Історія та теорія музично-виконавської діяльності».

Мета дослідження – виявити специфічні параметри функціонування і музично-естетичного сприйняття дитячого хору в жанрово-видових проєкціях музичного мистецтва.

Позначена мета дослідження обумовила необхідність вирішення наступних **завдань**:

- виявити змістові рівні явища й поняття «дитячий образ світу» у його проєкції на колективний (хоровий) спів;
- сформуванати категоріальний статус понять хор, хоровий спів, дитячий хор, дитячий хоровий спів; виявити специфічні параметри дитячого хору;
- проаналізувати історичну еволюцію відношення до дитини і дитинства у паралель до розвитку дитячої хорової творчості;
- виявити етнокультурну специфіку дитячого колективного співу;
- розглянути місце і роль дитячого хорового співу у християнському храмовому просторі;
- розкрити основні функції і драматургічну роль дитячого хору в оперно-театральному мистецтві;
- опрацювати жанрові нахили та образно-тематичні спрямування дитячої хорової творчості у сучасному репертуарі;
- проаналізувати основні аспекти сучасного репертуару дитячого хору.

Об'єктом дослідження виступає дитяча хорова творчість.

Предметом дослідження є специфіка дитячого хору з точок зору музично-естетичної самобутності функціонування у жанровій системі музики.

Методологічна основа роботи визначається:

працями філософів, естетиків, літературознавців, культурологів, антропологів, психологів, музикознавців, присвяченими *«дитячий темі», дитинству, дитячості, дитячим картині та образу світу*, питанням дитячої творчості та її вікових особливостей, музичного виховання (Г. Абрамова, В. Абраменкова, С. Аверінцев, Г. Адлер, Ю. Аксьонова, Ф. Арьєс, М. Бахтін, Е. Берн, Ван Ченьдо, В. Вернадський, Л. Виготський Л., Г. Гессе, Г. Гадамер, Л. Демоз, О. Джуринський, Ф. Дольто, О. Запорожець, В. Зеньковський, Н. Изуграфова, Т. Калужнікова, О. Кіслов, Е. Кей, І. Кон, К. Леві-Брюль, О. Леонтєв, Т. Лобова, О. Лосєв, Ю. Лотман, Д. Мамичева, О. Маркова, А.-І. Марру, М. Мид, Л. Нефедова, М. Осоріна, Ж. Піаже, Р. Редфілд, В. Савицька, О. Самойленко, Б. Теплов, Д. Фельдштейн, О. Фрейденберг, М. Хайдеггер, Й. Хейзинга, Л. Шегда, А. Шопенгауєр, О. Шпенглер, М. Епштейн, О. Юкіна, О. Яковлев та ін.);

музикознавчими працями, в яких досліджуються проблеми жанру, гри, музичного мислення в історичному, інтонаційно-ладовому, метроритмічному, жанровому аспектах та в його залежності від вікових особливостей сприйняття і втілення музично-мовних, художньо-образних засобів (Б. Асаф'єв, Г. Демешко, Й. Жорданія, В. Зак, Л. Кирилліна, В. Конен, Л. Мазель, О. Маркова,

В. Медушевський, Є. Назайкінський, О. Самойленко, О. Садовнікова, О. Самойленко, О. Соколов, А. Сохор, О. Хіль, В. Холопова, Ю. Холопов, В. Ценова, М. Харлап, А. Цукер, В. Чинаєв, Л. Шаповалова та ін.);

музикознавчими, історичними та культурологічними дослідженнями у сферах фольклорного пласта (Е. Алексеєв, М. Алексеєвський, Н. Гилярова, Г. Довженок, А. Іваницький, Ф. Капица, Т. Колядич, О. Леонтєв, С. Лойтер, О. Марчун, М. Осоріна, Б. Рібаков, С. Росовецький. К. Чуковський, Н. Шкуричева та ін.), церковно-хорової музики (о. І. Алфєєв, І. Гарднер, О. Кастальський. С. Комяков, І. Лозова, В. Мартинов, О. Нікольський, С. Осадча, М. Успенський та ін.) оперно-театральної творчості (Л. Бутенко, О. Єрмаков, О. Жесткова, Н. Ізуграфова, Н. Остроухова та ін.), інших жанрів дитячого хорового репертуару (Н. Аверіна, Є. Бондар, І. Немировська, Н. Перепич, О. Сорокіна. Г. Струве, Л. Шегда та ін.);

музикознавчими та хорознавчими роботами, зокрема, пов'язаними з вивченням дитячої хорової творчості (Н. Аверіна, Б. Асаф'єв, О. Байкова, Л. Бутенко, Є. Бондар, Г. Дмитревський, О. Єгоров, В. Живов, В. Ільїн, С. Казачков, В. Краснощок, А. Мархлевський, К. Пігров, Н. Піж'янова, В. Соколов, П. Чесноков, І. Шатова, Л. Шегда та ін.).

У роботі використовуються загальнонаукові та спеціальні методи, серед яких – *естетичний*, важливий для аналізу функціональної природи дитячого хору і розкриття образно-сислового змісту музики, *узагальнюючий* – для виявлення характерних особливостей досліджуваного предмета, *історико-культурологічний*, необхідний для виявлення закономірностей розвитку «дитячої теми»; *структурно-функціональний*, введений для вивчення композиційних і жанрових особливостей музики; *жанровий*, застосований для виявлення особливостей функціонування дитячого хору в контексті різних жанрово-видових нахилів музики; *компаративний*, використаний для виявлення специфіки дитячого хору у порівнянні з дорослою хоровою творчістю. Важливими представляються аналітичний музикознавчий і виконавський підходи. Усі вони створюють єдину методологічну основу дослідження

Матеріалом дослідження постали творчі концепції хорознавців та практиків хорової справи, присвячені «дитячій» темі і хоровому співу; історичні відомості у питаннях буття дитячого колективного співу; інформація про творчу діяльність сучасних дитячих хорових колективів – любительських і професіональних, спеціалізованих хорових студій, шкіл, зокрема репертуарні списки і виконання; окремі нотні, аудіо- та відео-матеріали дитячого хорового репертуару (В. Моцарт, Ж. Бізе, Дж. Пуччіні, П. Чайковський, Ш. Гуно, К. Майденберг-Тодорова, Б. Чілокот та ін.), а також багаторічний практичний досвід автора дисертації у якості керівника дитячої хорової студії і аранжувальника хорових творів для дитячого виконання.

Наукова новизна і теоретичне значення дослідження обумовлені поясненням дитячого хору як філософсько-естетичного, культурно-соціального, музично-мовного і музично-виконавського феномену. Вперше пропонується розгорнута естетична і музикознавча оцінка дитячого хору у історично-

естетичному співставленні з основними модусами дитячого образу світу та в історичній динаміці. Вперше виявляється функціонування і сприйняття дитячого хору як історичного феномену та на сучасному етапі у розмаїтті жанрово-видових форм музичного мистецтва; уточнюються функціональні властивості дитячого хорового співу у фольклорному середовищі, церковно-християнській традиції, оперно-театральному мистецтві та жанрово-стилістичному розмаїтті сучасної музики. Пропонуються власні понятійні диференціювання стосовно дитячої хорової творчості. Вперше аналізуються деякі твори композиторського доробку останнього десятиріччя постмодерністського і джазового стилістичних нахилів.

Практичне значення дисертаційної роботи визначається, перш за все, її історико-аналітичними розділами, які дозволяють розширити уявлення про феноменологічну природу дитячого хору, нові грані хорового співу і дитячої музичної творчості; допоможуть і в практичній діяльності керівників дитячих хорів. Результати і основні положення дослідження, у зв'язку із зверненням до творчої діяльності окремих дитячих колективів та до жанрових проєкцій дитячої хорової творчості, можуть набувати методичного значення при викладанні хорознавчих дисциплін, в класі хорового диригування, в лекційних курсах історії музики, фольклористики, музичної естетики та культурології.

Апробація результатів дослідження. Дисертація обговорювалася на кафедрі історії музики та музичної етнографії ОНМА ім. А.В. Нежданової. Основні положення дослідження були викладені в доповідях на наступних конференціях (усього 6): Міжнародна науково-творча конференція «Музичні інформаційні інновації: досвід та проблеми розвитку» (Одеса, 19-22 листопада 2009); Міжнародна науково-творча конференція «Мистецтво і наука третього тисячоліття» (Сімферополь, 3-4 лютого 2012 р.); Міжнародна науково-творча конференція «Трансформація музичної освіти і культури: традиція та сучасність. Ювілярам 2013-2014 присвячується» (Одеса, 28-29 квітня 2014); Міжнародна науково-творча конференція «Трансформація музичної освіти і культури: традиція та сучасність» (Одеса, 30 квітня – 1 травня 2015); Міжнародна науково-творча конференція «Музичне мистецтво та культура: Захід – Схід» (Одеса, 4-5 грудня 2015); Міжнародна науково-творча конференція «Трансформація музичної освіти і культури: традиція та сучасність» (Одеса, 25-26 квітня 2016).

Публікації. За темою дисертації опубліковані п'ять одноосібних статей, з них чотири – у спеціалізованих наукових виданнях, затверджених МОН України, одна – у міжнародній наукометричній збірці.

Структура й обсяг дисертації обумовлені її метою й завданнями. Робота складається із вступу, двох розділів, семи підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 176 сторінок. Список використаних джерел – 270 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **ВСТУПІ** обґрунтовується вибір теми і проблеми дослідження, визначаються актуальність, об'єкт, предмет, мета й завдання, методологічна

основа і наукова новизна роботи, практичне значення дослідження, надається інформація про апробацію, публікації, структуру та обсяг дисертації.

РОЗДІЛ 1. «ДИТИНСТВО І ДИТЯЧИЙ ХОРОВИЙ СПІВ У ХУДОЖНІЙ КУЛЬТУРІ ТА ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ», присвячений аналізу основних складових явища та поняття дитячої хорової творчості, виявленню принципів і параметрів його вивчення, визначенню категоріальної бази дослідження. Розділ має 3 підрозділи.

У підрозділі 1.1. «Основні модуси дитячого образу світу» виявляються соціально-психологічні, філософські, культурологічні, антропологічні й музикознавчі параметри вивчення дитячого образу світу як важливої рушійної сили дитячого світовідчуття і дитячої творчості, зокрема хорової. Уточнюються понятійно-категоріальні властивості понять «картина світу», «світогляд», «образ світу» та специфічної інваріантної моделі останнього – «дитячий образ світу».

Серед модусів дитячого образу світу у проекції на колективний (хоровий) спів акцентуються:

соціально-духовний і творчо-варіативний, за якими спільна діяльність і спілкування виступають школою і шкалою почуттів з забезпеченням ситуативно-емпатійних умов для формування особистісно-колективних навичок ієрархічного порядку, що відбивається у хоровому складі та фактурних рельєфах, хоровій ансамблевості;

культуроохоронний, специфічно сакральний, специфічно-пророчий (духовний), можливі тільки у надрах живого спілкування у передачі традицій;

діалогічно-діалектичне пізнання дитиною себе і світу через Іншого (М. Бахтін) / Інших, упредметнений у діалозі хорових голосів;

діалектично-егоцентричний, що практично відтворює принцип функціонування хору як «колективу солістів», індивідуальностей, які горизонтально (тембрально, ритмічно, у партії-голосі) й вертикально (ансамблево, у «чистому» строї) утворюють нову емерджентну цілісність;

філософічно-допитливий; емпатійний, який забезпечує специфічну здатність *вживання в художній образ та співрадування*, до чого спільний хоровий спів додає ансамблево-інтонаційну узгодженість;

міфопоетичний (цілісний), позитивний акустично-звуковий чинник якого передусім репрезентує для дітей спів як носій «невимовної таємниці музики» (О. Лосєв);

іманентний ігрово-сміховий, що органічно накладається на жанрову сферу жартівливих і танцювальних пісень.

Так вибудовується певна логіка спорідненості хорового співу і дитячого образу світу. Відзначається необхідний «діалог логік» дитячого і дорослого світів, що відбивається й на хоровій творчості.

У підрозділі 1.2. «Дитячий колективний спів в історичній динаміці сприйняття та вивчення дитинства» вказується, що образ дитини в історичній панорамі людства кореспондує з загальними науковими та соціально-психологічними формаціями еволюціонуючих теорій, ядром смислового поля яких виступає «особистість». Відповідні наукові напрями й дослідження

спираються тут в узагальнюючих теоретичних виходах на матеріал живопису і літератури з певними видами індивідуалізацій/типологізацій, міфології, етнографічних відомостей, взірців фольклорного мистецтва, зокрема епосу та лірики, де, більшою мірою, й відкарбовувалися процеси особистісного уособлення. Власне, цим шляхом пішов і відомий фундатор «відкриття дитинства» у ХХ столітті Ф. Арьєс.

Рушійною сходиною тут виступив Новий час з його «базовістю саморефлексії» (і відзначенням формування музичного мистецтва у його високих проявах), спосіб моделювання художнього світу виявився, у тому числі, й у музично-мовній рефлексії, передусім у колективному співі як простому і природному первинному її середовищі.

У «квітучому» вигляді «відкриття дитинства» відбулося вже у ХІХ столітті (саме звідси, на відміну від Ф. Арьєса, його рахують М. Епштейн та О. Юкіна) – перш за все, у літературі та музичному романтизмі, а також у педагогії, психології, медицині, природознавстві, етнографії. ХХ століття у парадоксальному поєднанні відстороненої позасуб'єктивності та поверненні до індивідуальної свідомості з «розколом смислів» (Г. Демешко) специфічно зміщує архаїчно-міфологічне сприйняття дитини як представника потойбіччя та «законно» успадковане від гуманістичних теорій право дитини на індивідуально-особистісну ідентифікацію, виявлені у сфері творчого самовираження. Характерно, що приблизно в цей період (перша третина ХХ ст.) дитячий хор знаходить нові парадигмальні обриси, пов'язані з помітною професіоналізацією і зміцненням художніх і культурних позицій в нецерковній музичній практиці, що виявилось в утворенні шкіл хорового мистецтва з взірцевими хорами, професіоналізм яких ґрунтувався на комплексній методиці навчання з кращими викладачами та практично-виконавських хорових навичках в активному – подорослому – творчому житті. Особливої уваги тут заслуговують спеціальні хорові школи-студії: Одеська диригентсько-хорова школа-десятирічка (1966), кер. С. Крижановський (з 1994 – Школа хорового мистецтва, з 2011 – імені С. Крижановського); Львівська спеціалізована хорова школа (1971) на базі хорової капели «Дударик», кер. М. Кацал; Київська дитяча хорова студія «Щедрик» (1971), кер. І. Сабліна; московська дитяча хорова школа «Весна» (1976), кер. О. Пономарьов; дитячий хор Ленінградського (С.-Петербурзького) телебачення і радіо (1955), кер. Ю. Славницький; дитяча хорова студія і дитячий хор Союзу композиторів Росії «Преображення» (1961); дитячий хор Держтелерадіо СРСР (1970), кер. В. Попов; Народний художній колектив вокально-хорова студія «Домісолька» (1993), кер. Л. Долинська та багато інших.

У **підрозділі 1.3. «Художньо-комунікативні та музично-естетичні засади дитячого хору»** спеціально розглядаються синергетичні та холистично-емерджентні властивості хорової звучності і хору з висновком про специфічний синтез у дитячому хоровому співі властивостей колективної творчої дії, загально-хорового культурно-мистецького континууму, специфічно-музичного розвитку-становлення, тембрально-звукової неповторності та додаткової лінії емерджентних властивостей дитячого образу світу – відчутної енергетики

«алогічних» стрибків, асоціацій, перетворень, ігрових інтенцій, перманентних оновлень, «ангельської» щирості-чистоти. В результаті опрацювання чисельних існуючих визначень «хору» і «хорового співу» виявляється, що багато з них враховують комплекс художньо-технічних аспектів з вказівкою на рівні їх співвідношень та умови для художнього втілення. Адже існує цілий комплекс факторів, які призводять сукупність «співочих одиниць» хору до стрункої звучної структури, збалансованої у співвідношенні індивідуально-особистісного виконавського начала і художнього цілого. Складання хорових партій (що у свою чергу складаються з окремих співочих голосів) у колективному виконанні у «непросту суму» цілісного багатоголосного хорового звучання виявляє ознаки складної системи з якостями холистичності, емерджентності, синергізму, синтезом-відносинами музично-технологічних, художньо-естетичних, соціо-психологічних, філософсько-міфопоетичних параметрів. Все це призводить і до «змінності смислів» (О. Байкова) усіх рівнів: в результаті холистично-емерджентного перетворення за нелінійними законами, з універсальним макро-мікро-регулюванням усіх рівнів, специфічністю зв'язків компонентів цілісності народжується нове культурно-музичне виконавське явище – хор.

РОЗДІЛ 2. «ЖАНРОВО-ВИДОВІ ПАРАМЕТРИ ДИТЯЧОГО ХОРОВОГО СПІВУ» присвячений аналізу специфіки входження дитячого хорового співу до жанрової системи музики – дитячої та дорослої.

У підрозділі **2.1. «Дитячий колективний спів у фольклорі»** проголошується, що колективний дитячий спів у фольклорному просторі постає своєрідним метасимволом, передбачаючи дитинство і дитячість у «дитинстві культури», продукуючи нові виміри індивідуального становлення людської особистості та колективно-соборного «МИ», нове пізнання закономірностей художньої «іншомовності» та відкриття справжньої смислової сили людських переживань, а також взаємообміну дорослого і дитячого світів, у тому числі, освітньо-виховального, музично-мовного та духовного порядків.

У підрозділі аналізуються теоретичний та історичний зрізи наукових музично-етнографічних розвідок щодо дитячого фольклору, зокрема, в Україні. Підкреслюються ознаки спільності фольклорного світовідчуття з дитячим у втіленні цілісності буття, спрямованої міфологізованими та символізованими архаїчними маркерами. Якщо у цивілізованій міській культурній аурі Нового часу (живопис, християнська культура, освітньо-виховний цикл, література, музика, пізніше – наука) відбувся поворот до «відкриття дитинства», і зараз людство *йде до цілісності доросло-дитячого* світосприйняття, «навчаючись втраченої дитячості», то у фольклорному просторі таке знання й не потребувало «відкриття», будучи закладеним у первинних видовій цілісності та засобах музичної мови (повтори, короткі приспівки, моторно-ігрові інтенції, зображальність, імітації тощо).

Аналізуються музично-мовні та естетико-філософські особливості фольклорних жанрів колядки і щедрівки у дитячому хоровому виконанні з виявленням сакрально-профанної бінарності, відтвореної й у відмінностях музично-ритмічної структури з нівелюванням співучості на користь моторики,

що відтворює як необхідність загального руху, так і фізіологічну специфіку прискорених серцевих скорочень у дітей. Виводиться, що фольклорний колективний дитячий спів, як форма поліхудожньої ігрової діяльності, організованої за законами побутування мистецтва усної традиції, забезпечує включення особистості дитини до механізмів психорегуляції, соціалізації, емоційно-діяльнісного переживання світоглядних цінностей, навчання мови у широкому смислі.

Підрозділ 2.2. «Дитячий хоровий спів у храмовому просторі» зосереджує увагу на характеристиці основних шляхів професіоналізації дитячого хорового співу у дорослій ситуації «набуття духовності» з одночасним взаємозбагаченням дорослого канонічного співу виконавсько-тембральними та ідейно-християнськими ознаками «ангелоподібності». Аналізується історична практика дитячого хорового співу у храмовому просторі, яка в цілому віддзеркалює епохальні концепції дитинства у суспільстві та мистецтві з певним розрізненням західної (культурно-цивілізаційної) та східної (консервативно-релігійної) специфіки. В цілому християнське «виправдання дитинства», а також участь дітей-півчих у літургійних актах та драмах стимулювали розворот дорослого світу до дитячого. Отримання молитовного і співочого досвіду справило прогресивний вплив на тисячі музикантів-професіоналів, які засвоїли поетику духовної музики ще у дитинстві.

Стверджується значення жанрової константи духовної музики у сьогоденні дитячого хору, що виражається у повсюдному введенні її до репертуару окремими номерами або великими циклічними літургійними формами.

Підрозділ 2.3. «Оперно-театральний напрям дитячого хорового мистецтва» включає осмислення музично-семантичних, мовно-композиторських, режисерсько-театральних та виконавських інтерпретацій дитячого хорового співу в опері – дорослій і дитячій. Акцентується специфіка оперно-хорового жанру у синтетичній симультанній виконавській майстерності ансамблево-хорового співу напам'ять, театральної гри, танцювальних (пластичних) рухів і поз, створення ансамблевої точності за умов віддаленого розташування, враховуючи складність костюмів, можливе не-бачення диригента та колег. Все це потребує значних творчих зусиль артистів: опорно-дихальних (чистота інтонації і тембр), темпоритмічних (як «опорного стрижня художньої цілісності» опери – Л. Бутенко) та ускладнюється при участі артистів маленьких, спонукаючи провідні оперні театри світу до утворення власних штатних дитячих хорів. З іншого боку, діти отримують таке непідробне задоволення від театральної гри, безпосередньо та щиро занурюючись до своїх образів, що й їх дорослі партнери вимушені підвищувати рівень відповідальності.

У підрозділі подається порівняльна характеристика виконавських інтерпретацій дитячого хорового співу в операх «Кармен» Ж. Бізе, «Богема», «Турандот», «Тоска» Дж. Пуччіні, «Фауст» Ш. Гуно, «Пікова дама» П. Чайковського та д. ін. з виявленням мовно-композиторських та музично-естетичних позицій у відтворенні співаючими у сценічному дорослому оперному просторі дітьми «недитячих» подій та ідей, ігрових та ідилічних, інтимно-

повсякденних, індивідуально-психологічних переживань або «ангельських» станів, пов'язаних з природою дитинства – з перенесенням емерджентних тенденцій «нового цілого» у «приймаючий» синтетичний жанр опери.

Дитяча опера пронизана семантикою дитячості у всіх своїх площинах та втілює ключові творчо-виконавські засади дитинства у їх синкретичній єдності, підсиленій жанровими властивостями опери.

У підрозділі 2.4. «Репертуарна специфіка дитячої хорової творчості від другої половини ХІХ до ХХІ ст.» аналізуються провідні жанрові форми дитячого хорового репертуару з кінця ХІХ ст. по сьогодні з аргументацією їх пріоритетних напрямів. Стверджуються природно ключові позиції жанрової форми пісні як демократичного, але всеохоплюючого з точки зору жанрово-стильових, історичних, функціональних, естетично-художніх, національних, образних, музично-мовних показників «роду вокальної музики» (В. Васіна-Гроссман) малої форми з іманентними емпатійно-комунікативними способами сприйняття, особливим типом зв'язку музики і слова як узагальненості образного змісту, актуалізацією виконавського чинника у концепційних рисах і найтонших нюансах емоційних станів. Характеризуються пісенність і мелодійність як образно-стильові утворення.

Обґрунтовується збіг дитячих параметрів пісенного жанру та людського епіфеномену дитинства, що визначив поширеність першого у хоровому дитячому репертуарі. У диференціюванні з додатковим розподілом на вікові категорії визначаються такі жанрово-стилістичні групи та напрями: аранжування і обробки фольклорних пісень (дитячих і дорослих, окремих і частин обрядів чи ігор); композиторські опуси, серед яких: спеціально створені для дітей (часто і конкретних колективів) дорослими, створені дітьми-композиторами; «запозичені» з дорослого репертуару і, відповідно, перекладені керівниками-хормейстерами або композиторами (у тому числі, складного «дорослого» технологічного і смислового рівнів – для професійних хорів); самостійні пісні або складові частини циклів чи інших великих форм; різних жанрово-тематичних груп та образно-тематичного спектру; різних стильових напрямів (від бароко до постмодернізму; академічні, масові та естрадно-джазові; пісні з к/ф та мультфільмів; полістилістичні твори та обробки); акапельні та інструментально-хорові (із супроводом фортепіанним, баянним, ансамблевим, оркестровим); одно-, дво-, три-, чотириголосні (сьогодні можливо й більше); для хлопчачих, дівчачих, мішаних хорів та з дорослими хорами; пісенно-куплетної або інших форм.

У групі останніх окремо відзначені композиторські опуси у річищі мовно-стилістичних та ідейно-концепційних засад постмодернізму, зокрема з «інструментальним» перетворенням хорового звучання у використанні фонемних і сонористичних утворень (К. Майденберг-Тодорова – «Білий килим забуття», 2013 та «А-У», 2016). Стверджується природність для хорової музики і для дитячої «музичної гри» сонористично-видовищних тенденцій постмодерну; очарування специфічної тембральності дитячого хору і тої неповторної енергетики, яка сходить до залу від маленьких «чарівників»-хористів.

Аналізується також специфіка «універсального» кантатно-ораторіального жанру для дитячого хору та за його участю у розвої духовно-філософських, зображально-програмних лірично-веселих та офіційно-величальних, «на випадок» – з відповідною функціональністю дитячого хорового співу в уособленні ангельських, дитячо-ігрових, спрощено-сакральних настанов. Виявлена нерозвиненість жанру хорового концерту для дітей. Аргументується поява наприкінці ХХ ст. нового виконавського виду – дитячих джаз-хорів (Одеса, Єкатеринбург) та широка розповсюдженість репертуару з джазовою стилістикою, аналізується «Маленька джазова меса» Б. Чілкота – приклад поліжанрової форми.

ВИСНОВКИ дисертації містять наступні теоретичні узагальнення та заключення. Діяльнісний підхід до категорії образу світу дозволяє виокремити такі важливі його аспекти: багатомірність, діяльнісність, інваріантність. Таким інваріантним образом світу виступає *дитячий образ світу*, під яким будемо розуміти *багаторівневий континуум впорядкованої системи уявлень, знань, емотивно-сміслових значень та відчуттів дитини, що характеризується екзистенційною цілісністю, позитивністю, міфопоетичністю, емпатійністю, партиципацією, іманентно творчою природою, умовно-ігровими стосунками, «ідеальною самістю» у сполученні з колективністю та спонукає до діяльнісних актів різної етимології*. Усі перелічені модуси дитячого образу світу виявляються і проявляються через творчі виходи, акумулюючись у культурних завданнях світогляду – виявленні сенсу буття. Досягнення такої духовно-філософської мети можливе завдяки життєвому досвіду людства, акумульованому в культурі та мистецтві. Тож вихідні світоглядні поняття – «світ» і «людина», їх взаємовідносини – дитина «отримує» через творчу діяльність, у сприйнятті або безпосередній участі в ній.

Особливу роль тут відіграє колективний (хоровий) спів, який вміщує те живе, процесуально-розгорнуте у становленні мікро-макро-інтонаційних одиниць відчуття музики, те справжнє осмислення буття у безпосередніх музичних смислах твору, радість спільного інтонування смислів, емоційного підйому виконавського самовираження у цілісності хорового колективу, якого не можна досягти іншим способом. Недаремно хорове виконавства рахується серед професіоналів найміцнішою базою музичного професіоналізму з точок зору техніко-технологічних звукових параметрів та просторово-часового музичного континууму, а також цілісності сполучення когнітивно-чуттєвих співвідношень у їх становленні, дії та новому результату. Дитячій хоровій творчості підвладні різноманітні виконавські завдання, зумовлені комплексом ідейно-образних, жанрово-стильових, техніко-технологічних аспектів хорового звучання.

У відповідності до завдань дослідження виявлені наступні змістові рівні явища й поняття «дитячий образ світу» у його проекції на колективний (хоровий) спів. У цілісно-впорядкованому механізмі дії дитячого образу світу виявляються наступні бінарні опозиції – пари, слугуючі рушійною силою «творчих стрибків» і «гарантом» цілісності, які органічно накладаються на природу хорової творчості. Колективне/єгоцентричне, яке сприяє розгортанню

системи «на себе», не порушуючи міфопоетичного цілого, що практично відтворює принцип функціонування хору як «колективу особистостей» у горизонтальному (тембрально, ритмічно, у партії-голосі), вертикальному (ансамблево, у «чистому» строї) й діагональному (з точки зору фактури і диригентського бачення) векторах. Такий принцип утворює нову цілісність, якої не може бути поза спільної організованої співочої діяльності. Пара ангелоподібне/ігрово-сміхове відтворена у бінарностях як народного, так і християнського сприйняття дитини, що спроекувало від ХІХ століття введення дитячого хору до світських жанрів опери і ораторії-кантати саме у якості таких двох семантичних знаків. Пара міфопоетичне/реальне – з характерною легкістю переходів, змішанням реалій і вигадки, об'єднанням (немислимим для дорослої свідомості) несумісних на перший погляд явищ, процесів, дій, персонажів за асоціативним принципом (такі різноспрямовані вектори світобачення реалізуються на рівні жанрових форм дитячого хорового співу і функціонують у сфері творчої активності дитини, утворюючи своєрідну «всезагальну причетність»).

Усвідомлена нещодавно пара автономність/вбудованість дитячого і дорослого світів уособлюється у первісній невиділеності дитячого колективного співу у дорослому загалі (фольклорних і церковних співів) за типом пересічних кіл, які мають спільне і окремі поля. Антиномічність вказаних парних смислів не тільки відтворює дитячу «просту» бінарність світосприйняття (за типом добре/погане, свій/чужий), а й провокує утворення емерджентної суми, яка у хоровому виконавстві «виросла» від респонсорності до багатоголосної поліфонії, партесної концертності, справивши вплив і на контрастно-симфонічний принцип мислення усієї «високої» музики, не пориваючої з дитячістю (що в дисертації показано на прикладі оперної та кантатно-ораторіальної творчості).

Не-опозиційні модусні пари дитячого образу світу нарощують цілісність споріднених дитячої/хорової систем, а також (разом з опозиційними) уособлюють жанрово-видові параметри дитячого хорового репертуару – спілкування/співрадування, сакральність/духовність (використані у храмовій традиції), емпатія/співрадування – з нарощуванням у віковій динаміці, наразі – емоційно-когнітивних систем як образного мислення, у вищій стадії – співрадуванні співвідносно з катартичними виходами (тою чи іншою мірою притаманно всім можливим жанрам музики), сакральність/гра (фольклор, світські жанри, джаз), міфопоетичність/творчість – акустично-звуковий чинник цієї пари у дітей репрезентують, передусім, поняття «голос» і спів» (у колективному співі набувають рис культууроохоронності з тенденцією нарощування якості у потовщенні хорових унісонів-голосів); бахтінський «діалог особистісних позицій», пізнання себе через іншого/інших, у випадку хорового співу – і буквальный, упредметнений діалог голосів («голосів») хору.

Таким чином, вибудовується певна логіка спорідненості хорового співу і дитячого образу світу, дитячої хорової творчості і жанрової системи музики.

Досліджені у дисертації модуси дитячого образу світу утворюють цілісну, багаторівневу, варіабельно-континуальну систему мисле-відчуттів (значень-

образів), уявлень, дій, в якій динамічна (допитливо-інтерпретуюча, ігрово-філософська) свідомість дитини утворює неповторно-індивідуальні, емотивно-сміслові, творчо-сакральні рефлексії в їх «непростій сумі». Це дозволяє образу світу одночасно виступати умовою дії пам'яті (родової, соціальної, культурної, індивідуальної) та базою сприйняття, оцінки, створення нових цінностей. Упорядковано-цілісна (холістична) система уявлень, взаємопов'язане функціонування у свідомості усіх, що сприймаються, сфер дійсності, мислечуття, континуальний характер – сприяють народженню і реалізації, передусім, художньої фантазії, яка представляє світ в новому (інакшому) ракурсі найтонших емотивно-сміслових нюансів.

Ключовою тут виступає властивість *емерджентності* – визнаного новоутворення, яке «з'являється» («являється») у мислечуттєвому «стрижку» в результаті відцентрово-доцентрової дії синергетичної самоорганізації та додаткового «дивно»-зовнішнього фактору. У цьому відношенні діти і провідні дорослі митці певним чином дорівнюються як «поціловані Богом», близькі до Нього.

Емерджентна властивість хору уособлюється у такій схемі: помножений в урівноважено-злитному вокальному унісоні єдиної хорової партії «ідеальний голос» – вже самоорганізована система, вступає у різноманітні складно-організовані взаємовідносини з іншими «потовщено»-цільними голосами (туттійної цільності, поліфонічних, гетерофонних, гомофонних рельєфів), утворюючи неможливу ані у сольному, ані у ансамблево-сольному форматі нову якість. Додатковий відчутний «зовнішній» фактор емерджентного хорового виконавства, народжений у його бутті – творча співдія з диригентом (що складає перспективу спеціального розгляду у вказаному контексті і тому в нашій роботі тільки згадується). Дитячий хор збагачує емерджентну цілісність накладанням на вказані поліпластові утворення нової системної якості дитячості (в її ідеаційно-міфологічному і темброво-звуковому виявленні), сприяючи утворенню нової холістично-емерджентної системи.

Так складається феноменологічний статус дитячого хору як мистецької одиниці, виховально-освітньої парадигми, культурного знаку. У зв'язку з чим пропонуються наступні дефініції, починаючи від найбільш широкої.

Колективний спів – спільне виконання вокальної музики у всьому різноманітті гетерофонно-багатоголосних і одноголосних звучань.

Хоровий спів – емерджентно-цілісний ансамбль злитно-врівноважених вокальних унісонів (партій), призначених для функціонально-фактурної і образно-сміслових диференціацій, вибудованих на основі реєстрово-тембрових ознак, ладово-вивіреного строю та законів специфічної ансамблевості.

Хор – колектив співаків-виконавців, організований за принципами холістично-емерджентної системи, основу творчості якого складають хоровий інтонаційно-ладовий стрій, специфічна ансамблевість тембрально-злитних вокальних унісонів, що забезпечує внутрішньо-стильову єдність нової темброво-звукової художньої форми.

Дитячий хор – колектив юних співаків (від 4-5 до 18 років) з диференційованою системою темброво-регістрових, інтонаційно-ладових, специфічно-ансамблевих, вікових відносин урівноважених унісонів (партій-голосів), в якому холістично-емерджентні властивості втілюють, у тому числі, музичні темброві-акустичні якості (легкість, м'якість, «кришталевість», рівний «прямий» звук, польотність) та основні культурні архетипові риси дитячого образу світу (включаючи специфічну виконавську енергетику).

Осмилення *історичного розвитку парадигмальних уявлень про дитинство* в їх проєкції на дитячу хорову творчість також демонструють практичну узгодженість з нарощуванням виокремлення-самобутності, професіоналізації, жанрово-стилістичного розгортання, усвідомлення можливостей взаємозбагачення, що виявляє загальне комунікативне «живе» поле культури, зокрема музичної творчості. Феномен дитинства проявляє себе одночасно схильним до тих же інтенцій, що і вказана загальне поле, а також до самостійної семантики, здатної впливати вже на дорослий світ. Шляхи розвитку дитячого хорового співу в цілому відповідають теорії вікової привілейованості епохи Ф. Арьеса (молодість – XVII, дитинство – XIX, підлітковий період – XX).

У *жанрово-видових* пріоритетах дитячий хоровий спів реалізується наступним чином.

Фольклор – найбільш органічне його середовище, як за часовою вагомістю, так і з боку спорідненості з дитячим образом світу по всіх практично параметрах. Саме у фольклорі у дітей з'являється певна жанрово характерна самостійність, пов'язана з дитячою сакральною специфікою, хоча і в самому загальному плані, без будь-якого урахування дитячої індивідуальності. Сьогодні ця сфера представлена реконструкціями або аранжуваннями, але продовжує виконувати свої виховну, міфопоетичну, музично-мовну, культуроохоронну функції.

Духовно-церковна музична сфера – місце і причина народження семантичного знаку ангелоподібності, який увійшов до глобального музичного тезаурусу, включаючи сьогодення. Також – це безцінно-глибинна царина у злитті музично-мовних, виконавсько-стилістичних і технологічних, ідеаційно-духовних засад «високої» музики, яка не існує поза хоровим церковним професіоналізмом. Дитячий хор у храмовому просторі не протиставлений дорослим звуковиявленням, що зумовлене як традиціями відношення до дитини, так і християнською доктриною соборності, але бінарність християнського ставлення все ж дається взнаки у певній відокремленості хлопчачих голосів у деяких частинах служби, зумовленої ангелоподібністю їх голосів і постатей на фоні «дорослих» професійних вимог, покарань та економічної дискримінації. В цілому історична практика дитячого хорового співу у храмовому просторі віддзеркалює епохальні концепції дитинства у суспільстві, а християнське «виправдання дитинства», як і участь дітей-півчих у літургійних відправах, не тільки стимулювали повернення «обличчям» до дитячого світу, а й дозволили збагатити звучний простір храмів ідейно та тембрально-багатоголосно.

Дитячий хор в *опері* представлений у всіх жанрових проєкціях «дитячої теми» у виставах для дорослих за участю дітей. У «недитячій» системі образних

компонентів і драматургічних прийомів дитячість, як і її уособлення – дитячий хорівий спів, здатні стати смисловим стрижнем (Дж. Пуччіні), витонченим драматургічним контрастом природно-дитячих сценічно-ігрових, ідилічних форм дорослому світові (Ж. Бізе, П. Чайковський). Інша семантична група наслідує від храмової культури «ангельську» семантично-образну сферу (Ш. Гуно, Дж. Пуччіні, Г. Берліоз). Дитяча ж опера як жанрова форма віддзеркалює скоріше принципи художнього мислення ХХ століття (ігрова умовність на користь «театру уявлення»), але передумови її склалися у попередні етапи з боку шкільного театру та садибної театральної культури.

Жанрова панорама сучасних дитячих хорів майже всеосяжна, чому сприяють парадигмальна зміна нового витку «відкриття дитинства» від другої половини ХХ століття, розгортання професійної гілки зі спеціалізаціями хору в оперно-театральному напрямі, при телебаченні та радіо, як професійно-студійного, наразі джаз-хору, а також нова хвиля композиторської зацікавленості у пошуках «нового звуку». Простежуються й певні жанрові пріоритети – пісенність, кантатно-ораторіальні форми (різних видів), жанрово-стильові накопичення у постмодерній та джазовій музиці.

Таким чином, хорівий спів виступає найбільш природною формою дитячої творчості та найбільш повним віддзеркаленням ціннісної системи дитячого образу світу. Тут можна накреслити деякі перспективні лінії наукових розвідок на основі опрацьованих жанрових параметрів дитячого образу світу (жанрові пріоритети в нашій роботі обумовлені, передусім, акцентуацією виконавського підґрунтя хорового співу). Першою слід проголосити проблематику стильових узагальнень виконавсько-хорової і композиторської творчості. Далі це вказані вище взаємовідносини диригента і дитячого хору, вербально-музичної синтетичної природи хорового репертуару і ментально-національних властивостей, тембрально-образної своєрідності, особливої виконавської енергетики дитячого співу.

Основні положення дисертації викладені у наукових **публікаціях** у спеціалізованих фахових виданнях:

1. Долинская Л.Л. К проблеме художественного онтогенеза эстетического восприятия. *Музичне мистецтво і культура*: Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової. 2007. Вип. 8. Кн. 2. С. 54–64.
2. Долинська Л.Л. Дитяча тема та образність в хорівій музиці. *Музичне мистецтво і культура*: Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової. 2015. Вип. 21. С. 159–166.
3. Долинська Л.Л. Дитячий колективний спів у храмовій традиції: шляхи взаємодії «дитячості» і хорової співочої практики. *Музичне мистецтво і культура*: Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової. 2016. Вип. 22. С. 402–415.

4. Долинська Л.Л. Колективний спів у дитячому фольклорі. *Музичне мистецтво і культура: Науковий вісник Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової*. 2016. Вип. 23. С. 352–364.

у міжнародному наукометричному виданні:

5. Dolinskaya Larisa. Children's choir in respect of the aspect of ideas about the phenomenon of childhood. *National academy of managerial staff of culture and arts herald*. 2017. № 3. P. 148–154.

Долинська Лариса. Дитячий хор в аспекті уявлень про феномен дитинства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 3. С. 148–154.

АНОТАЦІЯ

Долинська Л.Л. Дитячий хор як виконавський феномен в жанровій системі музичного мистецтва. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.03 – Музичне мистецтво. – Одеська національна музична академія імені А. В. Нежданової, Одеса, 2018.

Дисертація присвячена вивченню специфічних аспектів функціонування, сприйняття та впливу дитячого хору, які представлені в розмаїтті жанрово-видових форм музичного мистецтва. Охоплюються теоретичний, історичний, естетико-філософський, психологічний, музикознавчий, жанровий та виконавсько-хоровий параметри, що дозволяє визначити багатоаспектність і принципи функціонування феномену дитячого хору. Виявляються основні модуси дитячого образу світу у їх перетині з хоровою творчістю – цілісність (холістичність), колективність, міфопоетичність, емпатійність, емерджентність, ангелоподібність, ігрова природа, обумовлюючі функціональні аспекти дитячого хору як в «дорослій» музиці, так і в адресованій дітям. Розкриваються особливості функціонування дитячих хорів в історичній динаміці сприйняття дитинства з визначенням споріднених тенденцій. Опрацьовуються жанрові, музично-мовні та виконавсько-хорові особливості дитячого співу у фольклорі. Наголошується взаємовплив філософсько-символічних, музично-естетичних, музично-композиційних, тембрально-звукових властивостей дитячого хорового виконавства і дорослої музичної творчості у сферах духовної музики та оперно-театральної творчості. Стверджується, що загальну історичну динаміку дитячого хорового мистецтва представляє поступова і все більш висока професіоналізація. Визначається місце дитячого хору у сучасному мистецькому тезаурусі, зокрема у постмодерних опусах і творах джазової стилістики, проаналізованих у роботі.

В результаті складається феноменологічний статус дитячого хору як специфічної емерджентної цілісності, автономної мистецької одиниці, виховально-освітньої парадигми, культурного знаку.

Ключові слова: дитячий образ світу, хор, дитячий хор, колективний спів, дитячий хоровий спів, холістично-емерджентна природа хору, жанр, хорове виконавство, фольклорний спів, церковна музика, оперно-театральна творчість, пісенність.

АННОТАЦИЯ

Долинская Л.Л. Детский хор как исполнительский феномен в жанровой системе музыкального искусства. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.03 – Музыкальное искусство. – Одесская национальная музыкальная академия имени А. В. Неждановой, Одесса, 2018.

Диссертация посвящена изучению специфических аспектов функционирования, восприятия и влияния детского хора, которые представлены в разнообразии жанрово-видовых форм музыкального искусства. Охватываются теоретический, исторический, эстетико-философский, психологический, музыковедческий, жанровый и исполнительско-хоровой параметры, что позволяет определить многоаспектность и принципы функционирования феномена детского хора. Выявляются основные модусы детского образа мира в их пересечении с хоровой творчеством – целостность (холистичность), коллективность, мифопоэтичность, эмпатийность, эмерджентность, ангелоподобие, игровая природа, обуславливающие функциональные аспекты детского хора как во «взрослой» музыке, так и в адресованной детям. Раскрываются особенности функционирования детских хоров в исторической динамике восприятия детства с определением родственных тенденций. Анализируются жанровые, музыкально-языковые и исполнительско-хоровые особенности детского пения в фольклоре. Отмечается взаимовлияние философско-символических, музыкально-эстетических, музыкально-композиционных, тембрально-звуковых свойств детского хорового исполнительства и взрослого музыкального творчества в сферах духовной музыки и оперно-театрального творчества. Утверждается, что общую историческую динамику детского хорового искусства представляет постепенная и все более высокая профессионализация. Определяется место детского хора в современном художественном тезаурусе, в частности в постмодернистских опусах и произведениях джазовой стилистики, проанализированных в работе.

В результате складывается феноменологический статус детского хора как специфической эмерджентной целостности, автономной художественной единицы, воспитательно-образовательной парадигмы, культурного знака.

Ключевые слова: детский образ мира, хор, детский хор, коллективное пение, детское хоровое пение, холистически-эмерджентная природа хора, жанр, хоровое исполнительство, фольклорное пение, церковная музыка, оперно-театральное творчество, песенность.

ANNOTATION

Dolynska L.L. Children's choir as a performing phenomenon in the genre system of musical art. – Manuscript.

Thesis for the academic degree of the Candidate of Arts in speciality 17.00.03 – Art of Music. – Odessa National A.V. Nezhdanova Music Academy, Odessa, 2018.

The dissertation is devoted to the study of specific aspects of the functioning, perception and influence of the children's choir, which are presented in a variety of

genre and specific forms of musical art. Theoretical, historical, aesthetic-philosophical, psychological, musicological, genre and executive-choral parameters are covered, and it allows to determine the multidimensionality and principles of functioning of the phenomenon of children's choir. The main modes of the child's image of the world are identified in their intersection with the choral creativity - integrity (holism), collectivity, mythology, empathy, emergence, angelicity, playing nature, which determine the functional aspects of the children's choir both in "adult" music, and music addressed to children. The peculiarities of the functioning of children's choirs in the historical dynamics of perception and study of childhood with the disclosure of related trends are revealed. The genre, musical-language and performance-choral features of children's singing in folklore are being studied. The mutual influence of philosophical and symbolic, musical-aesthetic, musical-compositional, timbral-sound characteristics of children's choral performance and adult music creativity in the spheres of spiritual music and opera and theatrical creativity is emphasized. The place of the children's choir in the modern artistic thesaurus is determined, particularly in postmodern opuses and jazz stylistics, analyzed in the work.

As a result, the phenomenological status of the children's choir is formed as a phenomenon, a specific emergency entirety, an autonomous artistic unit, a educative and educational paradigm, a cultural sign .

Keywords: child's image of the, choir, children's choir, collective singing, children's choral singing, holistic and emergency nature of choir, genre, choral performance, folk singing, church music, opera and theatrics work, melodiousness.